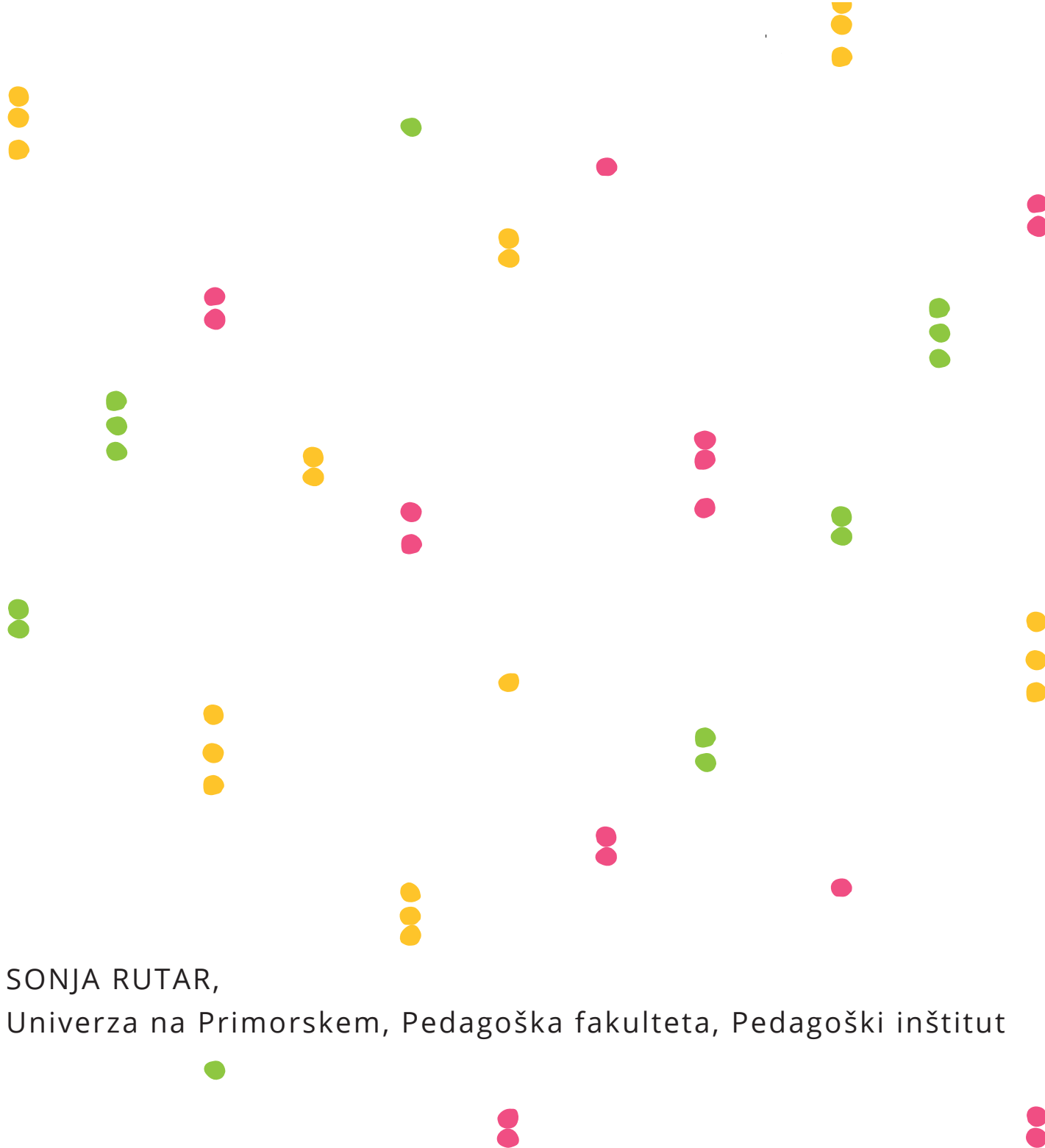

VEČJEZIČNOST IN
VEČKULTURNOST
V VRTCU

SONJA RUTAR,
Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, Pedagoški inštitut

Razlogi za jezikovno in
kulturno raznolikost
otrok, vrtcev in šol
so različni - razmislek o
dominantnih
interpretacijah osebne
odgovornosti

Zdvema ključnima vprašanjema je smiselno začeti vsako pedagoško diskusijo zato, da ne spregledamo osnovnega namena vzgoje in izobraževanja. Ne samo vzgoje in ne samo izobraževanja. Predvsem se moramo vprašati, zakaj šole in vrtci v določenem času in prostoru sploh obstajajo. Pomembno pa se je tudi vprašati, kdaj sta šola in vrtec za otroka pomembna prostora skupnega druženja? Šele odgovora na ti dve vprašanji lahko predstavljata izhodišče za definiranje načel in s tem procesa vzgoje in izobraževanja v jezikovno in kulturno raznolikih skupinah otrok v vrtcih in šolah.

Danes zaznavamo heterogenost in raznolikost med otroki in družinami, vendar je raznolikost tudi v preteklosti vedno obstajala. Zato, da prepoznamo to dejstvo, je potrebno upoštevati, da obstaja »naša« različenost, ki ji priznavamo legitimiteto, ker je del »naših« socializacijskih vzorcev in družbenih razmerij ter pravil, in »vaša« različenost, ki je povezana z drugimi, drugačnimi, pogosto neznanimi vsebinami, tradicijami, običaji, navadami in vrednotami.

Ob zgoraj navedenem, je ključno izhodišče profesionalne refleksije prav namen in cilj vzgoje in izobraževanja – torej, odgovor na vprašanje, zakaj je otrok vključen v vrtec in kdaj je zanj življenje v vrtcu in šoli smiselno, ob predpostavki, da smo vsi posamezniki tudi vsebinski element vzpostavljanja raznolikosti, čeprav bi mogoče sebe najraje poimenovali z »mi«, druge pa z »oni«.

Posamezniki postanemo ljudje, učlovečimo se takrat, ko vzpostavimo interakcijo z drugimi. V interakciji z drugimi izmenjujemo pomene, izražamo svoj idejni svet, teorije, izražamo čustvena stanja in vzdržujemo odnose z drugimi. S temi nameni tudi začnemo govoriti, sporočati. Že Vygotsky (1986)¹ je z opazovanjem otrok ugotovil, da je otrokov govor od samega začetka v funkciji vzpostavljanja interakcije z drugimi. Če je govor oziroma sporočanje tako zelo pomembno, ker ima funkcijo izmenjave pomena, je še toliko bolj resnično dejstvo, da je nemoč in stiska otroka, ki je že izkusil funkcijo jezika, sporočanja v drugem jezikovnem okolju, toliko večja.

¹ Vygotsky Semyonovich, Lev (1986). *Thought and Language*. Cambridge, Massachusetts, London, England: The MIT Press.

DIDAKTIČNA IZHODIŠČA NAČRTOVANJA VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA V RAZNOLIKOSTI

Z namenom predstavitve kompleksnosti situacije v kulturni in jezikovni heterogenosti in raznolikosti, izpostavljam naslednja izhodišča:

- za jezikovno in kulturno heterogenost je značilna raznolikost, ki v pedagoški situaciji predstavlja priložnost za spoznavanje različnih vsebin, ki jih ne bi bilo mogoče spoznati, če ne bi obstajale;
- otrok se lahko uči novega samo, če razume sporočilo. Komensky (1958)² je v svoji Veliki didaktiki, ki jo je napisal leta 1632, poudarjal, da je nemogoče otroke učiti neznanega z neznanim;
- otroci se lahko učijo istočasno en jezik ali več jezikov. Ko se otrok istočasno uči več jezikov, gre za simultano učenje teh jezikov, če pa se drugega jezika začne učiti takrat, ko že razume določen jezik in se zna tudi izražati v določenem jeziku, gre za sekvenčno učenje jezikov; učenje novega, drugega ali tujega jezika se dogaja, ko otrok že pozna funkcijo govornega sporočanja.
- otrok lahko sporoča in razume sporočila v multimodalnem okolju (Jewitt, 2012)³, v reprezentacijah s pomočjo sodobne tehnologije, ki nadomestijo besedno izražanje, verbalizem, in omogočijo spoznavanje ter sporočanje v slikovnih ali auditivnih reprezentacijah;
- otrok se najhitreje nauči jezika, tudi drugega in tujega jezika takrat, ko lahko sodeluje v intenzivnih interakcijah z drugimi otroki in odraslimi, z uporabo jezika v funkciji, ko mu jezik predstavlja sredstvo za vzpostavljanje in razvijanje odnosov ter učenje in delovanje;
- otrok v domačem okolju živi in spoznava vsebine, odnose, navade in tradicije. V drugem okolju pomen in vrednost le-teh reflektira skozi odnos drugega do njega in njegovega načina življenja ter njegove osebnosti.

²Komensky, Jan Amos (1958). Velika didaktika. Ljubljana: Zveza pedagoških društev LR Slovenije.

³Jewitt, Carey (2012). Technology, Literacy, Learning: A multimodal approach. London: Routledge.

Vzgojitelj in učitelj je lahko zgolj posrednik pri zagotavljanju priložnosti za vzpostavljanje intenzivnih interakcij problemskega in raziskovalnega učenja, kjer otroci in družine v spontanah in avtentičnih situacijah ciljnega delovanja (spoznavanja, reševanja problemov) delujejo angažirano in skozi vsebino oblikujejo vzporedne identitete, ki jih razvijajo v novih interakcijskih situacijah. Vsa pedagoška prizadevanja pa se morajo izogibati paternalistični, pokroviteljski naravnosti, ki vodi v ravnanja in odločanja ter načrtovanja interakcij »z otroki v mislih« (Rutar, 2013)⁴ in »s starši v mislih«. smiselno in avtentično delovanje v večkulturnem in večjezičnem okolju je mogoče zagotovili zgolj skozi pedagogiko poslušanja, participatorno pedagogiko, participacijo otrok in staršev, ki so poslušani in slišani v svojih avtentičnih izrazih (prav tam).

⁴Rutar, Sonja (2013). Poti do participacije otrok v vzgoji. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče

SKLEPNE MISLI O RAZLOGIH ZA RAZNOLIKOST

Pri načrtovanju in izvajanju pedagoškega procesa je potrebno upoštevati dejstvo, da so razlogi za raznolikost v skupinah vrtcev in šol različni. Vsaka situacija, ki presega univerzalistična, pogosto konservativna, normativna pričakovanja in enoznačne razlage ustreznosti vsakdanjega življenja in delovanja, že vodi v vzpostavljanje bogastva raznolikosti. Sem sodi tudi naključje, več ali manj sreče, ali situacije, na katere posameznik nima veliko vpliva, zato za to tudi ne more prevzemati osebne odgovornosti, v kar pogosto sili neoliberalna ideologija razlage ne/uspešnosti posameznika. Z drugimi besedami, na raznolikost vplivajo preselejevanja zelo nadarjenih in izobraženih univerzitetnih profesorjev, raziskovalcev, diplomatov, strokovnjakov in partnerjev, zaposlenih v multinacionalkah, zaljubljenih v deželo, lepote in ljudi določenega družbenega in naravnega okolja ter preseljevanja žrtev vojn, ekoloških katastrof, klimatskih sprememb ter žrtev neustreznega, slabega vodenja držav, kar vodi v revščino, nezadovoljenost osnovnih potreb posameznikov, družin in skupnosti. Zelo malo vpliva imamo na regulacijo prirojnih genetskih sprememb, pojava bolezni in nesreč, ki jih ne moremo preprečiti. Razlogi za raznolikost so različni in na večino posamezniki nimamo vpliva. Vpliv imamo, še posebno pedagoški delavci, na odnos do razlik, raznolikosti in na svojo zmožnost poslušanja in slišanja raznolikih zgodb posameznikov in skupin. Vpliv pa imamo tudi na to, da v vrtcih in šolah končno spregovorimo, v kakšnem svetu želimo živeti. Vzgoja je vedno bila in je v funkciji reprodukcije družbe, vendar lahko samo pedagogi začnemo, z namenom transformacije družbe, živeti in negovati skrbne in naklonjene interakcije z otroki in starši v bogastvu raznolikosti.

PETRA ZGONEC, MATEJA REŽEK
Pedagoški inštitut

¹Povzeto po gradivu Od teorije k praksi. Vodnik po ISSA pedagoških področjih kakovosti (2013). Tankersley, D., Brajkovič, S., Handžar, S., Rimiiene, R., Sabaliauskiene, R., Trikič, Z., Vonta, T. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Kako lahko
zagotavljamo
večjezično in večkulturno
učno okolje v vrtcu?¹

Bistvenega pomena za kakovostno vzgojo in izobraževanje je zagotavljanje pravice vsakemu otroku in družini do vključevanja, spoštovanja in cenjenja. Vsem družinam in otrokom je treba zagotoviti tudi možnosti sodelovanja pri uresničevanju skupnih ciljev kot tudi doseganju vseh njihovih potencialov, s posebnim poudarkom na najranljivejših posameznikih. Ključno je, da je vsakdanja praksa vzgojitelja v skladu s Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah ter z drugimi mednarodnimi in nacionalnimi predpisi.

Vzgojitelj modelira in zagotavlja, da se otroci na podlagi vsakodnevnih izkušenj učijo ceniti in spoštovati različnost ter razvijajo spretnosti, ki jim omogočajo sodelovanje. Vzgojitelj spodbuja prepoznavanje različnih potreb, učinkovito sodelovanje pri doseganju skupnih ciljev in spoštovanje različnih interesov ter potreb posameznih otrok ali skupin. Vsakega posameznega otroka je treba videti kot individuuma, dejavnega udeleženca v vzgojno-izobraževalnem procesu, enakopravnega člana skupnosti in širše družbe.

Prvi korak, ki ga vzgojitelj lahko naredi z namenom spodbujanja različnosti in socialne vključenosti v kontekstu vzgoje in izobraževanja, je razvijanje večjega razumevanja kulturnih ozadij in socialnega okolja družin otrok, s katerimi delajo. Ker spodbujamo in promoviramo razumevanje socialne inkluzije v najširšem smislu, pri tem nimamo v mislih zgolj upoštevanja otrokove jezikovne in kulturne pripadnosti, posebnih potreb ipd, ampak zaznavanje, upoštevanje in vnašanje elementov otrokove družinske kulture v proces vzgoje in izobraževanja. Prek vnašanja elementov družinske mikrokulture v oddelk, se otrok z oddelkom poveže in se v njem prepozna. To je pomembno za razvoj občutka pripadnosti skupini in potrjevanja identitete (mnogoterih identitet) otroka. Ob takšnem razumevanju socialne inkluzije je lažje razumeti, zakaj o socialni inkluziji govorimo tudi v primeru, ko v oddelku ni nobenega tujejezičnega otroka oz. nobenega otroka s posebnimi potrebami.

Pri prepoznavanju področja socialne inkluzije ter oblikovanju konkretnih strategij, kako to področje uresničevati v praksi, si lahko pomagamo s pedagoškimi področji kakovosti ISSA. Dokument »ISSA pedagoška področja kakovosti«, je dokument, ki definira procesno kakovost pedagoške prakse. Področje socialne inkluzije² vključuje tri načela oz. enajst kazalnikov kakovosti, ki konkretizirajo uresničevanje posameznega načela v vsakdanji praksi. V nadaljevanju predstavljamo kazalnike, ki se še posebej nanašajo na področje zagotavljanja večjezičnega in večkulturnega učnega okolja.

² »Inkluzija različnost in demokratične vrednote«

Kazalnik 3.1.1: Vzgojitelj se zaveda lastnih prepričanj, stališč in izkušenj ter njihovega vpliva na odnose z otroki in družinami ter na njegovo pedagoško prakso.

Vzgojitelj gradi svojo prakso na lastnih prepričanjih o človekovi naravi in učnem procesu. Vsaka izbira in odločitev, ki jo sprejme v oddelku, tudi o tem, kakšna bo interakcija z otroki in družinami, kakšno učno okolje bo oblikoval in katere strategije poučevanja bo izbral, je pod močnim vplivom njegovega prepričanja. Te pa v zameno podpirajo in ohranjajo skriti kurikulum. V tej luči je izredno pomembno ozaveščanje lastnih predsodkov in stereotipov vzgojitelja, saj je to prvi korak pri premagovanju le-teh. Zgolj tako lahko vzgojitelj postane senzibilen za prepoznavanje ter vnašanje vseh različnosti v oddelku na vrednostno nevtralen način.

PRIMERI IZ PRAKSE	JE PRISOTNO V MOJI PRAKSI ? (✓)
Prepoznavam razlike med otroki in se o njih pogovarjam na spoštljiv način.	
V primeru težav zanje ne krivim otrok ali družin, ampak spremenim učno okolje in strategije poučevanja.	
Do vseh otrok izkazujem visoka pričakovanja v skladu z otrokovimi zmožnostmi in doseženo razvojno stopnjo.	
O razlikah med otroki in širše (v prepričanju, glasbenem okusu, prehranjevalnih navadah ipd) se pogovarjam na spoštljiv način.	
Z besedami in dejanji izkazujem svoje prepričanje, da so vsi otroci lahko uspešni	
Razlik med otroki in njihovimi družinami ne vrednotim (ne komentiram oz. vrednotim različnega sloga družin, čeprav so mi nekateri življenjski slogi, način vzgajanja ipd. bližje kot drugi).	

Kazalnik 3. 1.3: Vzgojitelj ravna z vsemi družinami spoštljivo, dostojanstveno in preiščeno ter išče načine, kako jih vključiti v vzgojo in izobraževanje njihovega otroka.

Ko starši in družine čutijo, da jih spoštujemo, in ne diskriminiramo, bodo bolj pripravljeni za sodelovanje. Eden od načinov vključevanja družin v otrokovo izobraževanje je ta, da predšolske in druge izobraževalne institucije pojmujejo kot mesta, kjer se družinsko okolje sreča z javnim (Vandenbroeck, 2007). Če vzgojitelj želi vključiti starše in družinske člane na pristen in smiseln način, jih mora upoštevati in priznavati kot »prve vzgojitelje ali učitelje svojih otrok«. Vzgojitelj je spoštljiv do družin takrat, ko pozna njihove življenjske pogoje in, namesto da bi razvijal omejene modele sodelovanja družin, išče različne načine, da lahko vsaka družina prispeva k otrokovemu učenju in razvoju. Starši se močno razlikujejo glede na pripravljenost, zmožnost, razpoložljivost vključevanja, zato mora vzgojitelj zagotavljati najrazličnejše možnosti vključevanja. Vzgojitelj naj vedno dostojanstveno obravnava družinske člane, tudi če se ne strinja z njihovim življenjskim slogom ter tega nikoli ne komentira v pričo otrok ali obiskovalcev. Namesto da bi sodil o družinskih članih, išče načine, kako bi lahko skupaj bolje poskrbeli za otroke. Vzgojitelj naj starše vpraša za mnenje, kaj bi bilo najbolje za njihove otroke. Do družinskih članov se ne vede pokroviteljsko in jim ne vsiljuje nasvetov, temveč jim prisluhne in med pogovorom poskuša opredeliti možne rešitve.

PRIMERI IZ PRAKSE

JE PRISOTNO V MOJI PRAKSI ? (✓)

Povabim družine, da spregovorijo o svoji zgodovini, kulturi, praznikih.

Družinam omogočam različne oblike vključevanja v delo oddelka (obiski v oddelku, obiski na delovnem mestu, predstavitev hobijev, branje pravljice v oddelku, s premstvo na izletu, prinašanje materialov ipd).

O družinah govorim na neobsojajoč način (npr, ne komentiram, zakaj po otroka iz družine ne prihaja mama, ki ni zaposlena, ampak oče šele pozno popoldan).

Gradim na dejavnostih, ki jih družine že izvajajo s svojimi otroki.

Pripoznavam različne izkušnje, ki jih otroci pridobivajo z raznolikimi življenjskimi slogi družin.

3.1.5: Vzgojitelj prilagaja učno okolje tako, da se lahko vanje vključujejo otroci iz različnih socialnih okolij, z različnimi zmožnostmi in izobraževalnimi potrebami

Glavni cilj oblikovanja inkluzivnega učnega okolja in dejavnosti, ki so prilagojene otrokom z različnimi zmožnostmi in izobraževalnimi potrebami, je omogočiti vsem otrokom doseganje visokih vzgojno-izobraževalnih ciljev. To ni stvar izbire, prav tako ne stvar pripravljenosti ali dobre volje vzgojiteljev. To so pravice, ki so opredeljene v predpisih (na primer Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, 1990, in Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov, 2006).

Vzgojitelji pogosto ugotavljajo, da so otroci z različnimi posebnimi potrebami in tisti iz drugačnih jezikovnih okolij zanje največji izziv, zlasti zato, ker se med študijem niso pripravljali na njihovo vključenost v redne oddelke. Kljub temu pa prilagajanje okolja in učnih dejavnosti ne pomeni zniževanja ciljev, temveč kar najučinkovitejše posredovanje znanja in spretnosti vsakemu posameznemu otroku v oddelku. Pomeni, da smo sočutni do otrokovih potreb, vendar hkrati ne pretirano zaščitniški.

Večina izobraževalnih okolij ne podpira otrok, katerih materni jezik ni jezik večine, zato so tisti, ki ne govorijo večinskega jezika, lahko prestrašeni in izključeni ter veljajo za manj kompetentne. Morda lahko sledijo navodilom, težje pa se sporazumevajo z vrstniki in s vzgojiteljem, zato težje pokažejo znanje in sposobnosti. Po drugi strani pa je jezik eden najmočnejših dejavnikov človekove samobitnosti in pomemben del kulture. Če otrokov prvi jezik ni cenjen ali pa mu ni dovoljeno, da bi ga rabil v instituciji, bo to povzročilo negativne posledice na razvoj njegove identitete

Idealno bi bilo, če bi institucije lahko zaposlovale dvojezične vzgojitelje. Toda če to ni mogoče, lahko vzgojitelji izberejo široko paleto strategij, ki podpirajo tujejezičnega otroka (York, 2003; Tankersley, 2006). Te strategije pomenijo, da pripravljamo učne dejavnosti, pri katerih otroci lahko rabijo materni jezik in novi jezik, ki ga šele usvajajo; zagotavljamo, da bodo imeli vsi otroci priložnost prepoznati in izražati spoštovanje do materne jezika vsakega posameznega otroka; dajemo dvojezično podporo, zlasti ko moramo oceniti otrokovo razumevanje in znanje.

PRIMERI IZ PRAKSE

JE PRISOTNO V MOJI PRAKSI ? (✓)

Omogočam in spodbujam jutranji pozdrav v maternem jeziku otrok.

Omogočam in spodbujam petje/predvajanje pesmi in izštevank v maternem jeziku otrok

Oblikujem slovar z najosnovnejšimi besedami in izrazi (kot pomoč pri vzpostavljanju začetne komunikacije s starši in otrokom).

Oblikujem in ponujam učne dejavnosti, pri katerih otroci lahko rabijo materni jezik in novi jezik, ki ga šele usvajajo.

Načrtujem dejavnosti v majhnih skupinah.

Uporabljam raznoliko slikovno gradivo.

Dejavnosti prilagajam, tako da se vsi otroci lahko vključujejo vanje.

Kazalnik 3.2.1 Vzgojitelj ceni raznolikost, ki je med otroki, družinami ter jo vključuje v svojo pedagoško prakso.

Vzgojitelj naj pogovor o različnosti, ki obstaja med otroki, vključi v vse koticke, teme, vsebinska področja in material ter tako nenehno izpostavlja, da sta vsak otrok in vsaka družina edinstvena, vendar imata hkrati veliko skupnega z drugimi otroki in družinami. V oddelku so tako lahko otrokom na voljo knjige v različnih maternih jezikih otrok, fotografije različnih tipov družin, lutke različnih odtenkov polti, različne narodne noše ipd. Če vzgojitelj ne prepozna in ne poimenuje razlik, ki so med otroki in njihovimi družinami zanika njihov obstoj.

Tako tema o različnosti poteka naravno in ni dodatna dejavnost ali enkratni dogodek. Material, kot so fotografije, obrisi teles, knjige o družinah in abecedniki skupnosti, naj bodo dostopni in uporabljeni. Poleg tega naj vzgojitelj skupaj z otroki organizira dejavnosti, ki bodo spodbujale njihove raznovrstne identitete: lahko narišejo sebe ali drug drugega, se pogovarjajo o tem, kaj jim je skupnega in v čem se razlikujejo, ter odkrivajo načine, kako bi pohvalili svoje močne plati.

PRIMERI IZ PRAKSE

JE PRISOTNO V MOJI PRAKSI ? (✓)

Omogočam in spodbujam pregledovanje in branje knjig v različnih jezikih, predvsem v jezikih, ki jih govorijo v oddelek vključeni otroci.

V oddelku razstavim zapise/poimenovanja predmetov v različnih jezikih (npr. poimenovanje dni v tednu, predmetov v igralnici, dnevne rutine ipd).

V oddelku razstavim fotografije različnih tipov družin.

Omogočim, da se otroci lahko igrajo z lutkami različnih odtenkov polti.

Omogočim, da imajo otroci v koticu »dom in družina« na voljo različne preobleke, ter spodbujam njihovo uporabo na način, ki ne utrjuje spolno stereotipnih vlog.

Z otroki oblikujem različne grafične prikaze, ki odslikavajo različnost med otroki (npr. kje otroci živijo, kako prihajajo v vrtec, katera je njihova najljubša žival, kateri je najljubši okus sladoleda ipd).

Kazalnik 3.2.2 Vzgojitelj izrablja priložnosti za spoštljivo opozarjanje otrok na različnost zunaj vrtca ali šole in tako potrjuje njen obstoj

Različnost obstaja povsod. Vzgojitelj naj svojega raziskovanja različnosti ne omeji na razlike, ki jih otroci opazijo v oddelku. Otroci namreč najprej opazujejo ljudi in dogodke, ki so jim najbližji, nato pa nove pojme uporabijo v novih situacijah v zunanjem svetu. Ko se naučijo ceniti različnost, spoznavajo tudi diskriminacijo in nepravilnost. Otroci morajo to razumeti zato, da bodo lahko motivirani pri ustvarjanju sprememb v svetu. Ko vzgojitelj uvaja pojem različnosti v širši skupnosti in v svetu, naj bo pozoren, da se bo izognil površinskemu, turističnemu pristopu. Tak pristop do različnosti je izrazito površen in ne odslikava bistvenih vrednot različnosti. Razlike naj se navezujejo na otrokovo življenje. Namesto da pogovor o različnosti začnemo s primerom, da ljudje na Japonskem ali v Afriki uporabljajo drugačen jedilni pribor, lahko otroke v oddelku povprašamo, kakšen jedilni pribor uporabljajo, in odgovori nas bodo morda presenetili. To pravzaprav sledi klasičnemu pedagoškemu načelu, da ko poučujete otroke, začnite z bližnjim in napredujte do oddaljenega; začnite z znanim in napredujte proti neznanemu.

PRIMERI IZ PRAKSE

JE PRISOTNO V MOJI PRAKSI ? (✓)

Skrbim, da v oddelku ni prisotna in na različne načine predstavljena zgolj večinska kultura (predmeti iz lokalnega okolja, glasba, knjige ipd).

Podatke in informacije o drugih ljudeh podajam na spoštljiv način.

Izrabljam številne priložnosti (aktualne dogodke) za pogovor o različnosti zunaj oddelka in jo povezujem z vsakodnevnimi izkušnjami iz življenja otrok.

Različnosti ne prikazujem stereotipno- poskrbim, da so ljudje na fotografijah ipd predstavljeni na nestereotipen način (starejši pri aktivnostih, ženske tudi pri opravljanju ne tipično ženskih poklicev, moški pri skrbi za otroke ipd).

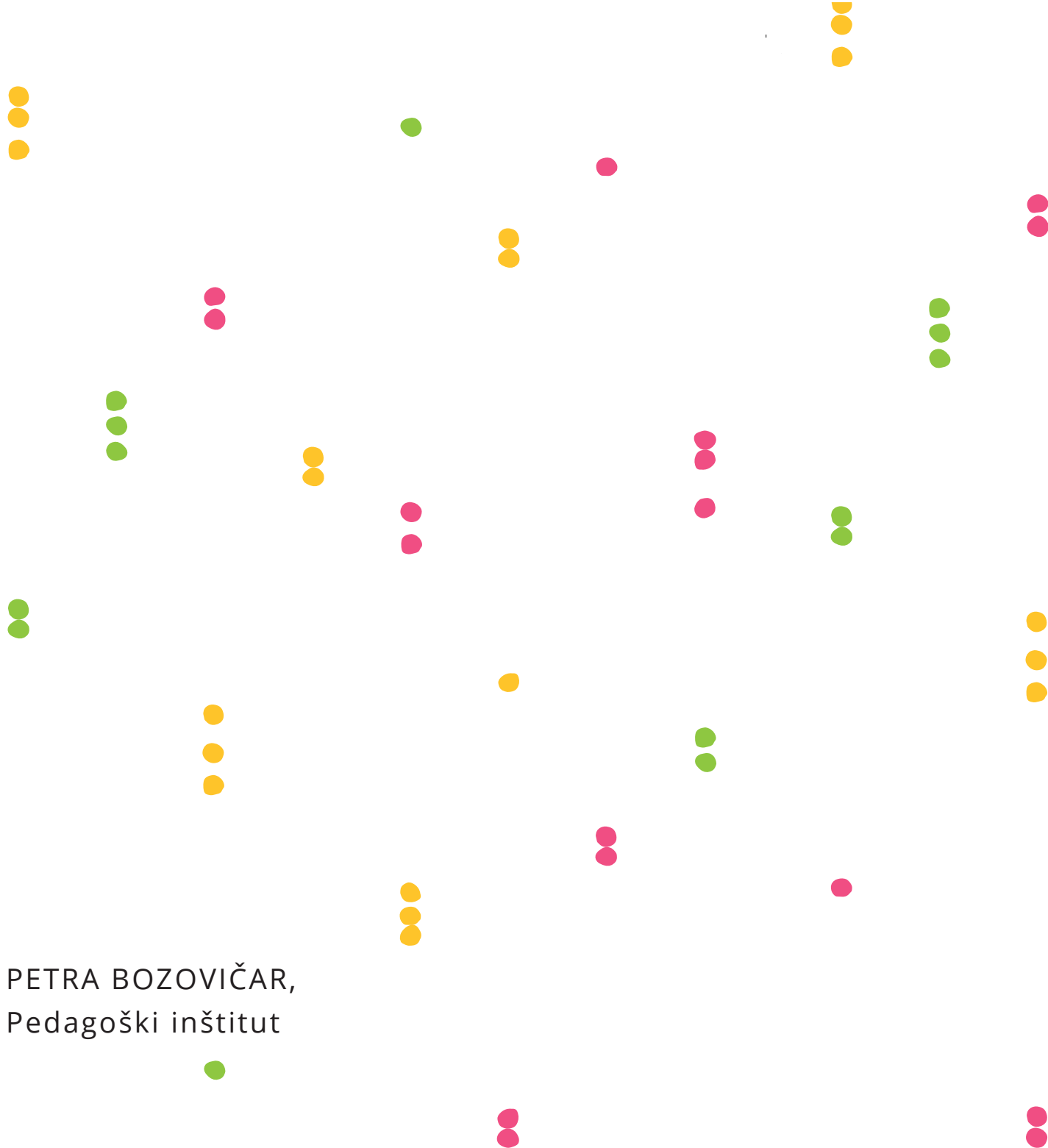
Poskrbim, da so v oddelku na voljo glasbila, oblačila, jedilni pribor različnih kultur, ki jih otroci lahko kadarkoli uporabijo, ne le med spoznavanjem teme o različnosti.

PETRA BOZOVIČAR,
Pedagoški inštitut

Zaposlovanje strokovnih
delavcev različnih
kultur z namenom
zagotavljanja
večjezičnosti in
večkulturnosti v vrtcu

Rezultati številnih študij (Heckman 2006 v Vonta in drugi 2011, str 91; Ghent in Tankersley 2009 v prav tam 2011, str. 111) kažejo, da je eden glavnih dejavnikov učne uspešnosti romskih in drugih otrok iz prikrajšanih družin, vključenost v kakovostne organizirane programe predšolske vzgoje, kar je potrdila tudi Nacionalna evalvacijska študija uspešnosti romskih učencev v osnovni šoli (prav tam, 2011)¹.

Eden od indikatorjev kakovostnih programov je tudi odzivnost programa na raznolikosti, ki se v oddelku pojavljajo. Ko imamo v mislih otroke, ki prihajajo iz drugačnega jezikovnega in kulturnega okolja, je gotovo ena ključnih podpor, ki jo otroku lahko nudimo, vključevanje jezikovnega asistenta/romskega pomočnika- strokovnega delavca, ki prihaja iz kulturnega in govornega okolja vključenega otroka. V tem kontekstu je pomembno, da se v vrtcih zaposlujejo strokovni delavci različnega socio-kulturnega ozadja, jezika in spola. Zagotavljanje raznolikosti strokovnega osebja je tudi eno od priporočil Evropski komisiji NESET II (Peeters, Sharmahd, Budginaite, 2016)².

Kakovost programov je močno povezana z usposobljenostjo strokovnih delavcev. Zagotavljanje kontinuiranega profesionalnega razvoja poleg pridobivanja novih znanj, vključuje predvsem refleksijo lastne prakse ter vključenost v strokovne debate s ciljem oblikovanja skupnih profesionalnih vrednost znotraj delovnega tima.

V nadaljevanju predstavljamo rezultate raziskave, izvedene v okviru projekta MORE – podpiranje romskih otrok s strokovnimi delavci, ki so predstavniki romske skupnosti, ki se sicer osredotočajo na vlogo romskih strokovnih delavcev, vendar pa je pomen njihovega vključevanja in zaposlovanja mogoče prenesti tudi na kontekst zaposlovanja drugih tujejezičnih strokovnih delavcev oziroma predstavnikov drugih kultur.

Ugotovili smo, da je v 12 vrtcih zaposlenih 12 romskih strokovnih delavcev, od tega 1 vzgojitelj/ica, 3 pomočniki/ce vzgojitelja/ice in 8 romskih pomočnikov/ic.³

V nadaljevanju raziskave smo izvedli 5 intervjujev, in sicer z 2 pomočnikoma/cama vzgojitelja/ice ter 3 romskimi pomočniki/cami, pri čemer so 4 intervjuvanci/ke prihajali iz prekmurske ter 1 iz dolenjske regije.

¹ Vonta T. et al (2011). Nacionalna evalvacijska študija uspešnosti romskih učencev v osnovni šoli: končno poročilo.

Ljubljana: Pedagoški inštitut.

² Peeters, J., Sharmahd, J., Budginaite, I. (2016). Professionalisation of Childcare Assistants in Early Childhood Education and Care (ECEC): Pathways towards Qualification. NESET II report, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

³ Vprašalnik smo poslali vsem 331 slovenskim vrtcem, od katerih se jih je odzvalo 64. Ker smo želeli pridobiti čimbolj reprezentativne rezultate, smo še osebno naslovili vrtece, ki imajo vključene romske otroke ter kontaktirali CŠOD, ki v okviru projekta Skupaj za znanje zaposluje romske pomočnice/ke. Na ta način smo dobili zanesljive podatke o številu zaposlenih romskih pomočnic/kov, podatki o številu strokovnih delavcih, zaposlenih v vrtcih pa verjetno odstopajo od dejanskega stanja, saj smo podatke pridobili le od 68 vrtcev.

Vse intervjuvanke so imele 5. stopnjo izobrazbe, s tem da sta pomočnici vzgojiteljice pred zaposlitvijo opravili prekvalifikacijo za pomočnico vzgojiteljice, romske pomočnice pa so pridobile NPK za romsko pomočnico.

V projektu "Zagotavljanje enakih možnosti za izobraževanje romskih otrok" so pomen vključevanja romskih strokovnih delavcev opredelili predvsem na področjih sodelovanja v timu skupaj z drugimi strokovnimi delavci, vključevanja v vse dejavnosti v oddelku, pomoči otrokom pri premagovanju jezikovnih ovir ter skrbi za prisotnost elementov romske kulture ter spodbujanja dvojezične kulture v oddelku (Vonta in drugi, 2011)⁴.

Pri opredelitvi svoje vloge na področju dela z otroki je ena izmed pomočnic vzgojiteljice izpostavila pomen prisotnosti romskega strokovnega delavca pri uvajanju otrok v vrtec: "Ko otrok pride v vrtec, se počuti ogroženega, utrnjenega, ne pozna jezika, ne pozna nobene osebe, kar je zanj šok, stres, ki ga ne razume. Če je v vrtcu vsaj ena oseba, ki jo pozna že sicer iz življenja, se lahko nanjo obrača, zaradi česar mu je lažje in se tudi čas uvajanja skrajša."

Tudi Nacionalni program ukrepov za Rome za obdobje 2017-2021⁵ potrjuje, da so romski pomočniki izredno pomemben most med šolo ali vrtcem kot ustanovo in romskimi družinami, ki otrokom pomagajo premagovati čustvene in jezikovne ovire. Vključevanje romskih pomočnikov v vzgojno-izobraževalni proces je tako tudi eden od ciljev s področja vzgoje in izobraževanja v okviru prednostnih nalog Nacionalnega programa ukrepov za Rome za obdobje 2017-2021.

Pomoč pri razumevanju jezika in romske kulture je bila v intervjujih izpostavljena kot pomemben aspekt dela romskega strokovnega delavca v vrtcu, tako pri delu z otroki kot na področju sodelovanja s starši ter drugimi strokovnimi delavci.

Raziskave kažejo, da starši, ki prihajajo iz manjšinske skupine, včasih ne zaupajo pedagogom in institucijam, ker so med izobraževanjem sami doživeli negativne izkušnje. Morda si želijo informacij o otrokovi vzgoji in izobraževanju, "vendar težko zaupajo, da jim bodo pedagogi resnično posredovali najboljše nasvete" (Yonezawa in Oaks 1999 v Tankersley in drugi 2013, str. 71)

V tem kontekstu vse intervjuvanke kot ključen del svoje vloge omenjajo vzpostavljanje zaupanja s starši: "Pri starših opazim, da mi veliko bolj zaupajo, če me tudi osebno poznajo." "V času, odkar sem tu, so starši romskih otrok bolj začeli zaupati, da oddajajo otroke v vrtec."

⁴Vonta T. et al (2011). Nacionalna evalvacijska študija uspešnosti romskih učencev v osnovni šoli: končno poročilo. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

⁵Nacionalni program ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017-2021. Pridobljeno 11. 6. 2018, s http://www.un.gov.si/fileadmin/un.gov.si/pageuploads/NPUR_2017_2021.pdf

Ker je kompetentnost zaposlenih ključna za zagotavljanje kakovostne predšolske vzgoje (Milotay, 2016)⁶, so nas zanimala tudi možnosti romskih strokovnih delavk/cev za vključevanje v dejavnosti profesionalnega razvoja.

Ena od intervjuvanih pomočnic vzgojiteljice je poročala: "Glede izobraževanj imamo dobro organizirano. Vrtec nam nudi polno izobraževanj, tudi predavanja za starše se kot strokovni delavci lahko udeležimo. Imamo tudi študijsko skupino dvakrat letno in aktiv trikrat letno. Vrtec nam je pred leti dal možnost financiranja tečaja za vaditelja plavanja, pa sem se prijavila. Konec vsakega šolskega leta izpolnimo anketo o svojih željah, kar se tiče izobraževanj in potem iz tega izhajajo." Druga strokovna delavka, ki je bila zaposlena v vrtcu kot pomočnica vzgojiteljice za skrajšan delovni čas pa teh možnosti ni imela in je navajala, da je tovrstno podporo pogrešala. Tudi ena od romskih pomočnic poroča o potrebi po okrepitvi znanja s področja predšolske vzgoje: "Rada bi vedela kaj več o didaktiki in razvoju otrok. Sicer nabiram izkušnje, ko poslušam strokovne delavce in opazujem, kako oni delajo, ampak če nimaš znanja glede tega, ne moreš niti mogoče opaziti, kakšno težavo ima otrok, če ne veš, kaj je v tej starosti primerno in kaj ni primerno."

Sicer pa romske pomočnice, ki delajo preko projekta Skupaj za znanje, navajajo podporo ČSOD za nadaljnje izobraževanje: "ČSOD spodbuja tako formalna kot tudi neformalna izobraževanja. Dali so pobudo za nadaljnji študij in krijejo šolnino študija za vzgojiteljico predšolskih otrok, kamor sem se vpisala."

Če se osredotočimo na zagotavljanje kontinuiranega profesionalnega razvoja po zaključenih programih, ugotovimo, da možnosti profesionalne podpore, ki jo lahko nudijo vrtci kot učeče se skupnosti, niso izkoriščene. Nobena od intervjuvank ne navaja sodelovanja v učečih se skupnostih na nivoju vrtcev, ki preko medsebojnega učenja, vključevanja v medkolegialne hospitacije, izvajanja reflektivnih razgovorov, lahko predstavlja podporo za nadgradnjo znanja, refleksijo svoje prakse ter oblikovanje skupnih profesionalnih vrednot.

Tudi kar se tiče vključenosti v načrtovanje in izvajanje dejavnosti v vrtcu, je iz odgovorov razvidno, da romske pomočnice večinoma niso vključene v načrtovanje dejavnosti za otroke v vrtcu, poleg tega nimajo možnosti za sodelovanje na roditeljskih sestankih, govorilnih urah, aktivih ipd. "Delo kot delo, prideš v skupino in pač počneš vse stvari, ki se delajo v skupini. Sproti ti povejo, kaj bo sedaj. Nikoli pa nisem vključena v priprave. Se mi zdi, da tudi ni časa za

⁶Milotay, N. (2016). From research to policy. The case of early childhood education and care, In: Pathways to professionalism in early childhood education and care, edited by Vandenbroeck, M.: Urban, M, Peeters, J.: Routledge: London and New York, pp. 119-131

te stvari." Pomočnica vzgojiteljice, ki je bila 2 leti zaposlena za skrajšan delovni čas, poroča o vključenosti v izvedbo dejavnosti za otroke, govorilnih ur in roditeljskih sestankov, ne pa v načrtovanje. Le pomočnica vzgojiteljice, ki ima polno zaposlitev in je že 11 let zaposlena na tem delovnem mestu je poročala o vključenosti v celoten proces.

V zvezi z zaposlovanjem romskih strokovnih delavcev se izpostavlja več problemskih nivojev. Intervjuvanke izpričujejo precejšnje zanimanje romskih mladostnic za izobraževanje na področju predšolske vzgoje, vendar se kljub usposobljenosti srečujejo s težavami pri pridobitvi zaposlitve, kar pa negativno vpliva na motivacijo in odločanje prihajajoče generacije za nadaljnje izobraževanje.

Naslednji problemski nivo, ki ga je zaznati, se nanaša na obliko zaposlitve. Samo 4 romske strokovne delavke (izmed 12, ki smo jih identificirali preko raziskave) so redno zaposlene kot strokovne delavke v vrtcu, 8 pa jih je zaposlenih preko projekta Skupaj za znanje v okviru CSOD (2016-2021) ter so prvenstveno zaposlene v osnovnih šolah, v vrtcih, kjer imajo vključene romske otroke pa na podlagi dogovora z osnovno šolo. "Mislim, da bi morali razumeti, da otroci potrebujejo teljudi. Tudi v vrtcu, ne samo v šoli, ker je vrtec prva ustanova, kjer se otrok sreča z izobraževanjem. Da bi bilo delovno mesto romskega pomočnika vpisano v razvid in bi nudilo redno zaposlitev, ne samo preko projekta."

Če na zaposlovanje strokovnih delavcev pogledamo v kontekstu zagotavljanja kakovostnega vzgojno izobraževalnega procesa preko vključevanja kompetentnih strokovnih delavcev, predstavnikov različnih kultur, ugotovimo, da se na strukturnem nivoju izpostavlja nujnost realizacije systemske umestitve delovnega mesta romske/ga pomočnice/ka, kot predvideva tudi Nacionalni program ukrepov za Rome za obdobje 2017-2021⁷. Izpostavlja pa se tudi potreba po vključitvi delovnega mesta jezikovne/ga asistenke/a v oddelke vrtcev, kjer so prisotni tujejezični otroci ter zagotavljanju oblik redne zaposlitve.

Da pa lahko omenjeni strokovni delavci uspešno podpirajo celosten razvoj otrok znotraj njihovih raznolikih družinskih okolij, je ključna osredotočenost na procesni nivo, ki vključuje skrb za njihovo kompetentnost in avtonomijo. Z vidika strokovne avtonomije je tako nujno zagotavljanje možnosti participacije strokovnih delavcev v celotnem procesu, tako pri vzgojno izobraževalnem delu znotraj oddelka (načrtovanje, izvajanje in refleksija) kot tudi v drugih oblikah sodelovanja (roditeljski sestanki, govorilne ure, študijske skupine, aktivni ipd.).

V kontekstu skrbi za kompetentnost pa bi predvsem želeli opozoriti na potrebo po zagotavljanju možnosti za profesionalni razvoj strokovnih delavcev (udeleževanje usposabljanj, vključenost v učečo se skupnost na nivoju vrtca, sodelovanje v medkolegialnih hospitacijah, izvajanje reflektivnih razgovorov ipd.). Razumevanje in delovanje strokovnih delavcev v smeri zagotavljanja enakih možnosti vsem otrokom v skupnosti predstavlja eno ključnih kompetenc v kompetentnem sistemu predšolske vzgoje tako na nivoju posameznega izvajalca in institucije, kot tudi na nivoju vodstvenih delavcev in snovalcev politik, kar lahko razberemo iz raziskave o ključnih kompetencah strokovnih delavcev v predšolski vzgoji na nivoju Evropske skupnosti (Urban et al., 2011)⁸.

⁷Nacionalni program ukrepov Vlade Republike Slovenije za Rome za obdobje 2017-2021. Pridobljeno 11. 6. 2018, s http://www.un.gov.si/fileadmin/un.gov.si/pageuploads/NPUR_2017_2021.pdf

⁸Urban et al. (2011). Competence Requirements in Early Childhood Education and Care. Final Report. London and Ghent: University of East London, Cass School of Education; University of Ghent, Department for Social Welfare Studies. Pridobljeno 11. 6. 2018, s http://ec.europa.eu/education/more-information/doc/2011/core_en.pdf

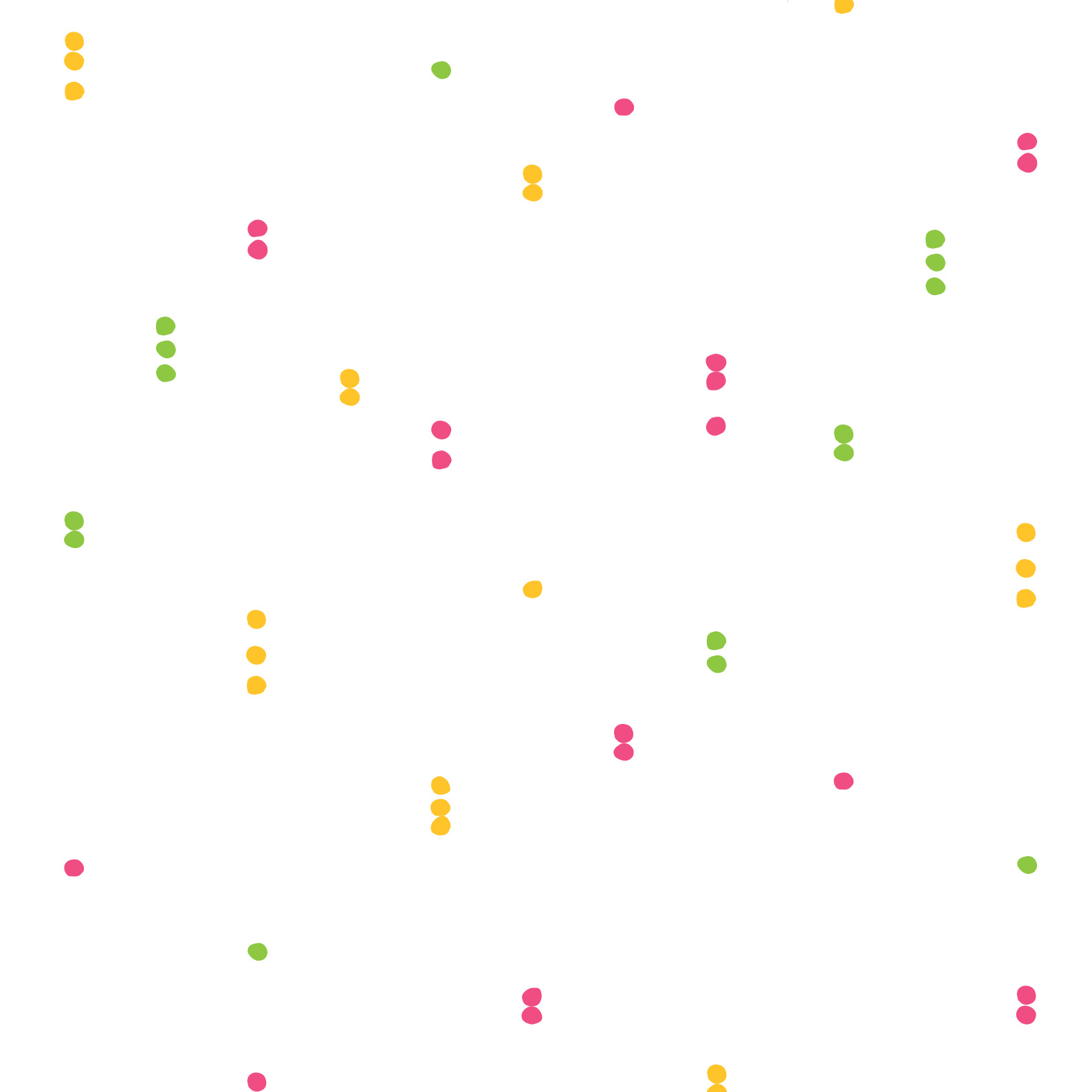
Brošura je nastala v okviru projekta Zoraleder (Močnejši): z REYN Slovenija do večje ozaveščenosti o pomenu kakovostne predšolske vzgoje. Temeljni cilj projekta je zagotavljanje inkluzivnih učnih okolij v vrtcih z namenom lažjega vključevanja romskih otrok in otrok migrantov ter njihovih staršev v predšolske programe.

Brošura je namenjena ozaveščanju strokovnih delavcev vrtcev o pomenu in načinih zagotavljanja večjezičnega učnega okolja v oddelku ter vodstvenih delavcev vrtcev in odločevalcev politik na področju vzgoje in izobraževanja o pomenu zaposlovanja strokovnih delavcev iz različnih jezikovnih in kulturnih okolij v luči zagotavljanja večjezičnosti in večkulturnosti v vrtcu.

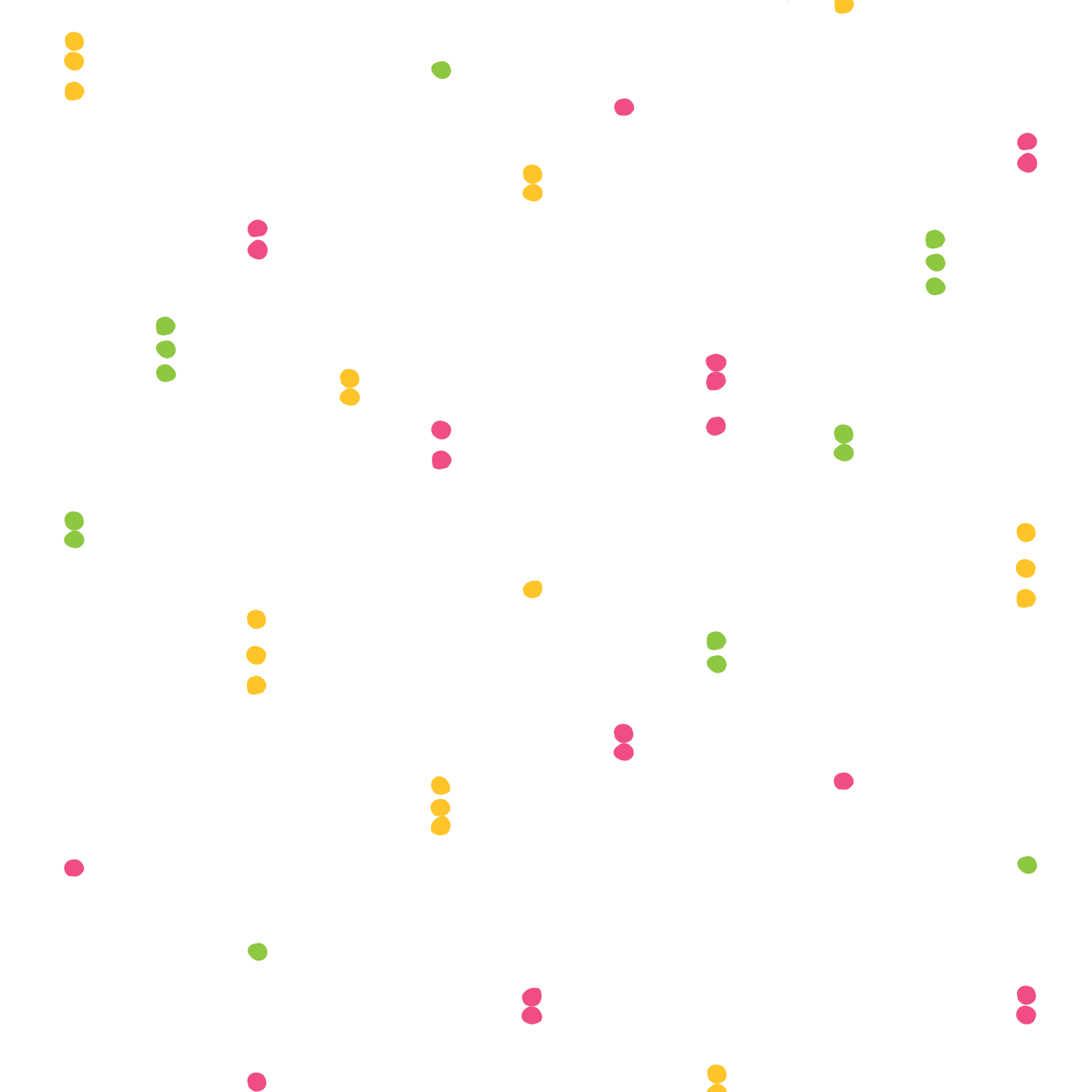
Grafično oblikovanje:
Klun komunikacije d.o.o.

junij 2018

PEDAGOŠKI INŠTITUT

 OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

 REYN
SLOVENIJA
MREŽA ZA KAKOVOSTNO VZGOJO
IN IZOBRAŽEVANJE ROMSKIH OTROK

 KORAK
 ZA KORAKOM
Center za kakovost v vzgoji in izobraževanju
PEDAGOŠKI INŠTITUT